

XXIX.

Gamle Skikke ved Brylluper i Præstehuse.

Det er bekjendt, at ved Bøndergilder indtager endnu Skafferen mængstedes en ejendommelig Stilling — han er Leder af det hele og officiel Ordfører. At dette er Levning af en meget gammel Skik, der i det 16de Aarhundrede ogsaa fulgtes ved Gilder i Præstehuse, fremgaar af følgende i kulturhistorisk Henseende mærkelige Stykke, der viser, at det var Provsten, der ved Midten af det nævnte Aarhundrede, i alt Fald i Laaland, fungerede som Kjøgemester eller Skafter (architriclinus) ved Brylluper i Præstehuse. Stykket har maaske endog en vis officiel Karakter, da Anvisningen til, hvorledes Provsten som Architriclinus skal lede baade den legemlige Bespisning og Gjæsternes Underholdning ved slige Gilder, ikke synes forfattet af nogen ringere end Stiftets Superintendent, M. Niels Jespersen i Odense; i alt Fald fandtes Stykket ved Siden af andre lignende fra hans Tid og fra hans Haand eller Mund i den gamle (nu tabte) Fuglse Provstebog, hvoraf P. Rogert i forrige Aarhundrede udskrev det vigtigste til sine store Samlinger om Laaland¹). Imod den her antydede Formodning om Forfatteren kunde det synes at stride, at man fra Aaret 1582 har følgende Synodalmonitum af samme Biskop Niels Jespersen: »Ingen Præstemand maa her efter være Skafter til noget Bryllup eller Værtskab, ej heller Oldermænd i noget Bygilde, sub privatione sui officii²)«. Men den Anvisning, som nedenfor skal meddeles, er vistnok fra Begyndelsen af 1560 Tallet; saa det kunde formodes, at Biskoppen senere er

¹) Thottske Saml. 730, Fol. Jvf. de foran S. 80 ff. og 628 ff. meddelte Stykker, der stamme fra samme Kilde.

²) Bloch, Den fynske Gejstligheds Historie I, 44.

kommen paa andre Tanker, da Misbrugene traadte frem, som Peder Palladius allerede havde haft Øje for, da han 1558 foreskrev: »In conviviis et nuptiis nullus pastor officium architriclini suscipiat, aut se symposiarcham constituat»¹⁾. For øvrigt bør det ikke lades ubemærket, at den Anvisning, som her skal meddeles, kun gjaldt Brylluper i Præstehuse, medens Forbudene havde en mere almindelig Karakter. Naar Stedets Provst ledede Festlighederne i Embedsbrødrers Huse, maatte det jo med Rimelighed kunne antages, at disse vilde blive holdte inden de rette Grændser, selv paa en Tid, da man ellers ved slige festlige Anledninger havde Tilbøjelighed til at slaa sig noget mere løs, end vi nu vilde anse for sømmeligt. — Nærværende Stykke giver et saare anskueligt og i sin Helhed ingenlunde utiltalende Billede af Liv og Sæder paa Højtidsdage i Præstehuse for 300 Aar siden.

De officio architriclini qvædam observationes
necessariæ.

Interdum accidere potest, ut præpositus a viduis honestorum ac defunctorum pastorum, nomine orphanorum ac præcipue miserarum filiarum derelictarum, sollicitetur de officio architriclini in eorum nuptiis, aut aiiqvî a piis et honestis pastoribus in solennibus nuptiis suis aut suorum liberorum (modo sint ministri verbi), aut honestæ puellæ, qvæ nubit²⁾ alicui verbi ministro, qvocirca collegi has observationes seu regulas memoriæ gratiæ, qvas præpositus (si placet) imitari potest, ut omnia pie, honeste et decenter in hujusmodi pastorum nuptiis agentur ad gloriam Dei et status conjugalîs honorem. Qvanqvam autem Dominus Deus pro sua immensa misericordia op-

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. II, 459. Dette Forbud blev 1561 ogsaa indpræntet Præsterne i Lunds Stift af Biskop Tyge Asmundsen (se mine Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 328).

²⁾ Det foreliggende Haandskrift har: nubunt.

timus ipse sit architriclinus in piorum conviviiis omnibus, datqve justam hilaritatem ipsis convivis, qvando, qvomodo et ubi vult, per suam benedictionem tanqvam per legitima media (modo per celebratorum aliorumqve convivarum pias preces, piam et honestam conversationem fuerit invitatus et præsens); oportet tamen architriclinum, qvi, ut convivio seu nuptiis præsit, singulariter¹⁾ est rogatus et vocatus, singularem curam et industriam adhibere per piam precationem, ut omnia feliciter succedant, qvod absqve dubio futurum est, si sequentia fideliter consideraverit et expediverit.

1. Primo cocum conveniet, ut ipse suum officium diligenter faciat, deqve dapibus seu ferculis rite parandis, et apto ordine solitoqve more effundendis (at rette an) percontetur, præterea, ut ebrietatem caveat, serio exhortetur.

2. Deinde penariam ingrediatur ejusqve custodem serio alloqvatur, ut similiter suum officium faciat, deqve cerevisia ejusqve generibus diligenter inquirat.

3. Conveniet deinde mulieres ministratrices (Forgangs-Qvinderne) ac cum illis aget de rebus necessariis spectantibus ad earum officium, om Duge, Handklæder, Bekken, Urter etc.

4. Assumet et eliget sibi honestos qvosdam viros ac juvenes, qvi vulgo Smaasvende vocantur, præterea fidos ac sobrios pincernas, eosqve omnes ut serio ac fideliter ministrent hortetur, observent architriclinum, serviant convivis omnibus, qvoqvo modo possint, ac singulis singulas mensas et loca distribuet, cui servient ac cibum apponent.

5. Opportuno tempore mensas omnes aulæ nuptialis parare conetur cum suis necessariis, sc. orbis, pane etc.

6. Sponsum et sponsam cum convivis omnibus a templo revertentibus honorifice excipiet.

¹⁾ Hdskr. har: singulariterqve.

7. Convivas omnes, quantum possibile est, ponet quæmque suo debito aptoque loco, juxta conditionem personæ, dignitatis, honoris et ætatis etc., nam id multum refert ad justam hilaritatem.

8. Ponetur, si possibile, in qualibet mensa festivus quidam et minime mutus conviva, qui silentium et rugas coeterorum discutiet.

9. Cibus apponendus est ordine debito et debita reverentia, ac inter patinas non sit admodum longa distantia.

10. Potus statim quoque est propinandus cum fausta precatione in hunc modum: Gud almægtigste give vor Brud og Brudgom Lykke til et godt, ærligt Ægteskab og være med os alle udi denne Samfund, Amen! Si fuerit ibi varia cerevisiarum genera, illa solito more cum aliqua pompa propinanda, unum post aliud, in hunc modum: Paa Bøste dansk Øl, paa Groppenbrad tydsk Øl, paa Steg Vin, Mjød eller Pryssing.

11. Suo debito tempore memor sit pauperum architriclinus etc.

12. Tametsi justam hilaritatem et gaudium donet Deus, ut supra dictum est, tamen architriclinus pro sua prudentia ac sedulitate eam promovere potest, sc. convivas comiter excipiendo, fronte hilari affando, seqve attemperando ad ætatem, dignitatem, affectus, mores cujusque, præterea variis jocis, si potest, ac facetiis, servato tamen decoro, convivium ornet exhilaretque.

13. Non crebro salutet convivas, sed interdum obambulans nunc hos nunc illos comiter appellet.

14. Modice extenuet apposita, scilicet bis tantum vel ter ad summum dicendo: Boni consulite. Tager med Takke, I fromme Folk; ere Retterne faa, da er Villien god.

15. Si tumultus oriatur, aut nimium sit silentium, moneat mimos et lutores sui officii; alioquin caute et circumspecte aget in compescendis ex gratia Dei litibus,

ne ex paucorum contentionibus tota multitudo excitetur ad turbas.

16. Refectis demum ex benedictione divina convivis, servantur reverenter reliqvæ debito modo et ordine, apponentqve ministri super mensas aquam ad lavandum manus, quo facto mensæ omnes exornentur herbis.

17. Fiat solennis exhortatio ab architriclino ad congregationem omnem ad gratiarum actionem pro sumtis beneficiis, indicto omnibus silentio, potestqve in hunc modum exordiri:

Efterdi vi ere nu allesammen, I fromme Christne og ærlige Folk, af Guds Gaver og Velsignelse paa denne Tid vederkvægede, mættede og vel plejede, da ville vi endrægtelig allesammen tilhobe med Hjærte og Mund derfor takke og love den almægtige, gode Gud, saa sigendes (sequitur gratiarum actio et cantio; quibus finitis sic pergit:) fremdeles beder jeg eder, I fromme, ærlige Folk, om god Lyd, og giver eder her tilkjende, at denne ærlige Brudgom med sin kjære Brud samt ¹⁾ deres kjære Forældre lade eder alle samtlig og hver besønderlig, være sig ærlige og velbyrdige Mænd af Adel, Fruer og Jomfruer, hæderlige og vellærde Provster og Præster, vise og forstandige Borgmestere, Borgere og Bønder, med eders kjære Hustruer, ydmygeligen og højligen betakke for eders Fromheds og Kjærligheds Bevisning, som I dennem gjort og bevist haver, dette deres Bryllup og Værtskab med eders egen Person og Nærværelse at besøge og forære. De love og tilsige eder igjen for deres Person og Venner at ville saadan eders Æres og Fromheds Bevisning ganske godvilligen forskyldte og betale baade i slig og andre Maader, naar og hvor I dennem vorder tilsigende. Ydermere bede de fromme Brud og Brudgom, saa og deres gode Forældre, desligeste vi, som ere tilbetroede at gaa for Borde og tjene denne ærlige og christelige Forsamling, at I

¹⁾ Hdskr. har: samtlige.

fromme ærlige Folk ville tage med Takke, hvis Gud almægtigste haver givet og frem er baaret til dette nærværendes Maaltid. Hvis her findes nogen Forsømmelse eller Uskikkelighed udi Mad eller Øl [eller] udi nogen anden ærlig Traktering, da falder den Skyld og Brøst hos os og ikke hos dennem. Her til med beder jeg ogsaa gjerne paa deres Vegne hvis fremmede og udlændiske Folk, som dette Bryllup besøgt have, at I af eders egen Fromhed vilde tage med Takke, hvis eder ikke [forsees] med skikkelig Herberge, forberedt med Sengekammer, Staldrum og anden Behøring, som saadanne ærlige Folk burde med at undfanges og ærligen tracteres etc. Disse ærlige Brudfolk med deres Forældre ville dog alting skaffe, det skikkeligste muligt er efter Lejligheden, Evne og Formue. For det sidste beder jeg eder endrægtelig allesammen, at [I] udi Morgen, vil Gud, betimeligen ved 8 slæt vilde lade eder her finde udi Bryllupshuset til Frobiskens og strax følge den ærlige Brudgom med sin Brud til Kirken og fra igjen ind udi Bryllupssalen, og søge saa hver Mand og Kvinde sit vanlige Sæde; siden skal eder med Guds Hjælp forebæres Guds Benedidelse til al Ære og Glæde med Guds Hjælp udi Morgen som i Dag. Hermed er nu min Tale endt paa denne Tid, hvilken jeg beder ydmygeligen, I ville tage med Takke, og ønsker nu over eder, I fromme Christne, allesammen Guds Fred og Beskjærmelse til en god Kjærlighed og Samdrægtighed indbyrdes, desligest udi Udgang og Indgang ved vor Herre Jesum Christum, Amen!

18. Suo tempore et tempestive accendent[ur] tædæ nuptiales et introducentur more solito ante sponsam primum, deinde ante sponsum, et coram singulis cantentur cantiones spirituales de conjugio, silentibus interim luseribus ac mimis et omni coetu, quantum fieri potest.

19. Deducentur sponsus et sponsa ad lectum cum magna, sicuti decet, honorificentia.

20. Architriclinus observet aulam nuptialem et reliquos convivas omnes usque ad debitum tempus, ut caveatur tumultus et damnum. Item non negliget coquinam et cellam inspicere, imo attendat ad totam aulam nuptialem propter malos ac perversos homines.

21. Altero die repetatur eadem oratio post prandium finitum, et addatur debito loco solennis gratiarum actio pro honorariis ac aliis munusculis.

22. Tertio die nuptiarum similiter repetatur. Og da aftakker Kjøgemester ¹⁾ Brudgom og Brud med deres ærlige Forældre, at de have Mad og Øl og anden Bryllupsrede rundeligen tilladet. Item den ærlige Forsamling, at de have vel forligtes og alting taget med Takke. Item aftakker han med Kjøgemester, Smaasvende, Forgangskvinder, Kok, Kjældersvend, Skjænkere og Spillemænd, takkendes dennem for tro og villig Tjeneste, og forbeder kjærligen, hvis han dennem udi denne Bestilling haver fortørnet udi nogen Maade.

23. Architriclinus non sit nimium anxius, ut omnibus placeat, id enim in omni vita, nedum hic, [non] fieri potest. Sit contentus placuisse piis ac bonis; optimum enim in vita est: ne quid nimis.

Finis.

¹⁾ D. e. Architriclinus (Skaffer). Nedenfor bruges Kjøgemester, som det synes, i anden Betydning.